

ERA.T-76.1.2.307

EESTI NSV MINISTRITE NÕUKOGU RIIKLIK EHITUSKOMITEE
VABARIIKLIK RESTAUREERIMISVALITSUS

OBJEKT: Eesti NSV, Harju rajoon, Keila küla-
nõukogu. Vääna mõisaansambel.

ŠIFFER NR. 262, 263, 264/75

TELLIJA: Eesti NSV Riikliku Ehituskomitee
Arhitektuurimülestiste Kaitse Inspektsioon
Vabariiklik Restaureerimisvalitsus

TEOSTAJA:

MUINSUSKAITSEINSPETTSIOONI

ARHIV

Nr. 2485

Vääna mõisaansamblit

ajalooline öiend.

Juhataja:

Peainsener:
Pearhitekt:

Projekt-jaoskonna
juhataja:

Peaspetsialist
ajaloo alal:

Peaspetsialist
arhitektuuri alal:

Projekti
peainsener:

Objekti autor:

TALLINN 1977

5.

S I S S E J U H A T U S

Käesolev Vääna mõisa ajalooline öiend on koostatud Eesti NSV Riikliku Ehituskomitee Vabariiklikus Restaureerimisvalitsuses Eesti NSV Riikliku Ehituskomitee Arhitektuurimälestiste Kaitse Inspeksiooni tellimusel. Seda tellimust ajendas Vääna mõisa härrastemaja, mõisasüdamiku ansamblia ja pargis olevate linnusevaremete võtmine riiklikult kaitstud ehitusmälestiste nimekirja (vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu 1. augusti 1973. aasta määruse nr. 346 lisa nr. 4 Harju rajooni ehitusmälestisi käsitleva alalöigu punktid nr. 11, 12 ja 13). Otsese töuke ajaloolise öiendi koostamiseks andis kavatus kapitaalselt remontida Vääna 8-klassilise Kooli kasutuses olev Vääna mõisa härrastemaja. Kavatsetava kapitaalremondi käigus kuulub väljavahetamisele härrastemaja raudplekist katusekate, restaureeritakse hoone fassaadid ja remonditakse ning rekonstrueeritakse (osaliselt) interjöörid.

Vääna mõisa ajaloolise öiendi koostamisel oli suuresti takistavaks asjaoluks mõisa arhiivi puudumine. Vajalike materjalide leidmiseks tutvuti pisteliselt RAKA-s ja ORKA-s olevate fondidega (Stackelbergide perekonna jne. materjalid), kust võis oletamisi vajalikke andmeid leida. Nii tutvuti materjalidega 18. sajandi lõpust kuni mõisa likvideerimiseni 1920. aastal. Kahjuks oli praeguste uurimiste käigus leitud materjal üldajaloolise iseloomuga ja ajaloolise öiendi kirjutamiseks vajalikku objekti ehituslugu käsitlevaid andmeid sisaldas täminimealselt. Tutvutud on RAKA-s fondis nr. 1862 ja ORKA-s fondides nr. 58, 62, 1108, 1152, 2042 ja 2218 leiduva Vääna mõisat puudutava materjaliga.

Enam on abi olnud kirjandusest, milles on käsitletud meie möisate ajalugu üldse või Vääna möisa otseselt.

Kuna Vääna möisa härrastemajas ei ole veel remondiga alustatud, siis ei ole selle hoone ehitusloo selgitamiseks senini mingeid väliuurimisi läbi viidud. Kuna ajaloolises öiendis on põhitähelepanu pööratud möisaansamblile kesksele komponendile - härrastemajale, selle ehituslugu käsitlevaid materjale ei ole aga leitud, siis piirdub ajaloolise öiendi see osa paiksete vaatluste ja põhiplaani analüüsил.

Möisa üldajalugu piirdub vaid kunagiste omanike lühida loendiga.

Ansamblil ülejäänud hoonete osas antakse nende kirjeldus koos oletatava ehitusajaga.

Löpuks olgu tähendatud, et konkreetseid daastumeid on ajaloolises öiendis antud minimaalselt, kuna neid lihtsalt ei ole teada.

ÜLEVAADE MÖISA AJALOOST.

Endine Vääna mõis asub Harju rajoonis Harku külanõukogus, endise administratiivjaotuse järgi Harjumaal Keila kihelkonnas.

Vääna mõisa ansambel asub tänapäeval Tallinnast lääne poole jääva mereranniku puhkeala tegamail. Vääna mõisast jäävad poolkaares põhja poole supelrannad, alustades Rannamõisaga ja lõpetades Kloogaga. Selle puhkeala eelkäijaks võib pidada Keila-Joa parki, mis oma kauni loodusega oli juba mõödunud sajandil tallinlastele kaugemaks väljasöidukohaks. Sellega seoses leidis aga usinat^{Kihelkonna} tee äärde jääv Vääna mõisa härrastemaja, kuna selles leiduva - meie oludes väljapaistva kunstikogu vaatamine taoliste suhteliselt pikemaajaliselt läbusöitude kultuurilis-meelelahutuslikku osa täitis.

Rannikuala elavama kasutuselevõtmisega suundus ega linlaste vool teisale ja tänapäeval on Vääna jäänud körvaliseks tagamaaks.

Vääna mõisa ajalugu tuleb alustada ilmselt 13. saj. II poolest. On teada, et Harjumaal algas intensiivsem mõisate asutamine 13. saj. keskpaigast alates.¹ Vääna mõisat on aga senini teada olevail andmeil mainitud esmakordselt 1325.a., siis aga juba olemasoleva läänimõisena, mille Taani kuningas 16. augustil sel aastal läänistab vennastele Hermannus, Tile ja Rotkerus de Bremele kui nende isa kasutuses olnud lääni.²

¹Ligi, H. Falupoegade koormised Eestis 13.sajandist 19.sajandi alguseni. Tallinn, 1968, lk.95.

²Johansen, P. 35 Regesten und Urkunden zur Geschichte Harrien-Wierlands (Harju-Virumaa) im 13. und 14. Jahrhundert. Opetatud Eesti Seitsi Aastaraamat, 1932. Tartu, 1932, lk.7-8.

Seega pidi möis eksisteerima juba enne seda daatumit. Möisa nimi on Feyena. 1379. aasta 24. augustil on ordumeister Wilhelm von Vrimersheim läänistanud möisa Tile de Bremenile - vahepeal olid Põhja-Eesti alad läinud Jüriöö ülestöusu järel Möögavendade ordule.³ Lääni nimetatakse Veghenoya. Hiljem on möisa nimetusena kasutusel põhiliselt Fähns ja Faehna. Nime teke ei ole selge.

De Bremede, hilisemate von Bremenite kitte jäääb möis kuni 1462. aastani, siis on ta Alleth de Bremer abiellumisega läinud Andreas Dekeni valdusesse ja selle surma järele 1492 leses tunud Allethe abiellumisel Eylem Krusega selle kitte.⁴ Järgnevaks valdajaks saab Tiesenhausenite perekond peale E.Kruse surma 1538. aastal. Juba varem olid aga kahe perekonna vahel sidemed sõlmitud Magdalena Kruse ja Fabian von Tiesenhauseniga.⁵ Neile järgnenud Reinholt Tiesenhauseni ajal on möissa maid vägiwaldselt laiendatud Tallinna linnusemaade arvel. Sellega seoses Tiesenhausenite toetajate ja linnusekomtuuri sulaste vahel puhkenud käsitümluses löödi maha 7-8 inimest.⁶ Sündmus leidis aset Liivi sõja algperioodil, olles ilmekaks näiteks sel ajal Eestis valitsenud sisolude kohta.

³ Johansen, P. 35 Regesten und Urkunden zur Geschichte Harrien-Wierlands (Harju-Virumaa) im 13. und 14. Jahrhundert. Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat, 1950. Tartu, 1952, lk. 222-21.

⁴ Johansen, P. Die Estlandliste des Liber Census Daniae. Bd. I-II. Reval 1933, Bd. I, lk. 412.

⁵ Steckelberg, v.O.M. Genealogisches Handbuch der estländischen Ritterschaft. Bd. I-III. Görlitz 1929/31. Bd. I, lk. 411. Olgu märgitud, et köik genealoogilised andmed pärtinevad sellest teosest, mujalt pärtinevate andmete puhul antakse viide.

⁶ Paucker, C.J. Eestlands Landgüter und deren Besitzer zur Zeit der Schweden-Herrschaft. Reval 1847, lk. 40.

1586. aastal on mõis olnud juba Winrich Delvichi valduses.⁷ Ta on selle saanud abielludes Reinholt, Tiesenhauseni tütre Elisabethiga. W. Delvichi surma järel peale 1606. aastat on Elisabeth uuesti abiellunud Berend Taubega Ediselt. Selle järeltulija Fromhold Taube pärijate käes on mõis olnud veel 1694.a. Need pärijad peaksid olema ilmselt Hedvig Helene von Taube ja selle abikaasa 1680. aastast Georg Johann Maydell, aga kindel see päriselt ei ole. Põhjasöja ajal on valdajate küsimus segaseks läinud. Mainitakse Maydelli,⁸ aga ka 1716.a. von Löwenit, kes olevat selle pärinud oma paar aastat varem surnud tädipojalt assessor Taubelt.⁹

Selge ei ole ka see, kuidas mõis edasi Dütterite perekonna kätte sattus. Antud töö raames ei ole võimalik taolisi otsesemalt mõisa üldajalooga seotud küsimusi põjjalikumalt selgitada. Väina olevat juba 1709.a. olnud Poltsava all hukkunud Hans Heinrich Dütteri käes. Dütterite kätte jääb mõis kuni 1774. aasta lõpuni. W.S. Stavenhageni väide, et Väina mõis on juba enne 1774. aastat kuulunud Stackelbergidele ja läinud ~~MH~~ siis Dütteritele ning hiljem Stackelbergidele tagasi, ei pea paika.¹⁰ 1766. aastal on mõis Dütterite valduses ja alles 1774.a. on Stackelbergi veldajana mainitud.¹¹

⁷ Paucker, C.J. Ehstlands Landgüter und deren Besitzen zur Zeit der Schweden-Herrschaft. Reval 1847, lk. 93.

⁸ Samas, lk. 33.

⁹ Ungern-Sternberg, v.B. Das annotations-Protokoll de A^o 1716 für der Distrikt Harrien, lk. 58-59.

¹⁰ Stavenhagen, W.S. Album Baltischen Kärtchen 1866, lk. 1.

¹¹ Land-Rolle des Ehstländischen Gouvernements. Reval 1818.

Mõisa päris 1774.a Anna Gertruta von Stackelberg oma vennalt Peter Friedrich Dückerilt, kes vahetult enne surma (24.12.1774) oli asutanud Vääna kunstifideikomissi (15.12.1774).¹² Selle tulemusena oli Vääna mõis 19.saj. tuntud just oma kunstikogu poolest. Selle koguga liideti hiljem osa tundud arheoloogi ja antiikmuististe uurija Otto Magnus von Stackelbergi (1787-1837) kogust. Väänas olid müntide ja gemmide kolleksioonid, graafika- ning maaskikogud. Kogusse olevat kuulunud Raffaeli ja Tiziani joonistusi, kuid põhilise osa moodustanud madalmaade 16.-17.saj. kunstnike tööd, mille silmapaistvamaks osaks plnud üks Hans Holbein jun. autoportree.¹³ Üldse olnud Peter Friedrich von Dückeri kogus 140 maali.

Vääna mõisa viimaseks omanikuks oli Helene von Stackelberg.

Vääna mõis likvideeriti põhiliselt 1919-22.aasta jooksul.¹⁴ Peale mõisa likvideerimist anti harrastemaja Vääna vallale koolihoonena kasutamiseks. Koolina kasutatakse hoonet tänapäevani.

Olgu märgitud, et 1919. aastaks oli Vääna mõis kujunenud silmapaistvaks kapitalistlikuks pöllumajanduslikuks suurettevõtteks. Seal ei tegeldud mitte ainult pöllumajandusliku tooraine produtseerimisega, vaid osaleti ka ise aktsiivselt pöllumajandussaaduste ümbertöötamise protsessis (veskid, piiritusevabrik jne.). Arenenud pöllumajanduse kõrval oli körgel järjel ka friisi töugu piimakari. Mõisas oli avar kasvuhoone ulatusliku puu- ja juurviljaaiaga.

¹² RAKA f.1862, nim.1, s.ü.338.

¹³ Stackelberg, v.N. Otto Magnus v. Stackelberg. Schilderungen seines Lebens und seiner Reise in Italien und Griechland. Heidelberg 1882, lk.9.

¹⁴ ORKA, F 58, nim.6, s.ü.430,431,432,433.

Lõpuks olgu lisatud, et mõisa viimasesest omanikust paruness Helene von Stackelbergist püüdis kodanlik Eesti Vabariik pesuehtsat talupoega teha, eraldades talle mõisa likvideerimisel paarikiimne hektari suuruse asuniku talu ja mõisa varadest 2 lehma, 2 hobust, 2 loomaketti ja kahed päitsed, sellele lisaks veel 2 raudäket ja kahe hobusevankri. Daam suhtus aga millegipärast sellesse öilsasse kavatsusse üleoleva ükskõiksusega.

Väina mõisaansamblı väljakujunemine tänini säilinud ilmes toimus põhiliselt 19.saj. väitel. Selle suhteliselt uue hoonestuse ühendab tervikuks park, mis rajati 19.saj. keskpaiku ilmselt Pauline von Stackelbergi eestvedamisel. Kuna pinnas ei olnud pargi rajamiseks soodne, siis veeti puude kasvuks vajalik muldkate mujalt kohale. Sellest tingituna on park ka üsna tagasihoidliku pindalaga - 5 ha.¹⁵ Selle huvitavamaks osaks on pargiosa härrastemaja ja kunagise kasvuhonne vahelisel alal. See algab sasaga härrastemaja peasisepääsu ees ja lõpeb regulaarselt kujundatud pargiga, mida ümbritsevad tiigid. Aasa vasakule äärele jääb ansamblı vanim osa omaaegse linnuse varemete näol. Nende varemete bassil kujundati 19.saj. parkidele küllaltki iseloomulik rohelusse uppuv romantiline varemeteansambel.¹⁶ Senani on selgitamata, kui palju on selles varemetekehandis varasemat ja mil määral on seda täiendatud 19.saj. Praegu on kaheldamatuult pargi huvitavamaks osaks tiikides ümbratsetud regulaarne park, mille alleede pärnad on aeg-ajalt toiminud pügamise tulemusena omandanud huvitava vörakuju.

¹⁵ Tamm, H. Põhja-Eesti pargid, Tallinn 1972, lk.44.

¹⁶ Stavenhagen, lk.7.

Pargi äärealadel ~~maak~~ või selle kõrval asuvad möisaansamblit kujundavast aspektist võetuna olulised hooned.

Härrastemajast jääb läinähoolsesse pargioosse vahetult linnusevaremete körvale talli ja lauda varemete kompleksi. Tall on varemeis juba pikemat aega ja 1934.a. plaanitseti varemetesse rahvamaaja ehitamist.¹⁷ Möisaansamblit terviklikku se huvides tuleb talli ja lauda vare taastada endistes gabiitides kooli vajadusteks. Tallikompleksi ehitusaeg ei ole selgunud. Arhitektuurikriitilisest seisukohatatest lähtudes tuleks ta paigutada 19.saj. ~~XIX~~ keskpaika. Hoonel ei ole 19.saj. I poole klassitsistlikele möisa abihoone tele iseloomulikke stiilitunnuseid.

Pargist läiné poole üle maantee jääb endine osaliselt varisenud möisatööliste elamu. Hoonet kasutati aga ilmselt juba möödunud sajandi lõpust alates meiereina ja möisaomani mu saunana.¹⁸ Hoone taha jääb majandushoov abihoonetega. Elamu on pikk madal ühekorruseline ehitus, mida katab osaliselt varisenud kõrge sadulkatus. Hoone jaotab kolmeks osaks kaks raidkivist mantelkorsstent, mille otsad körguvad katusemassi kohal stiilsete postamentidena. Lõunapoolne osa katusest on varisenud ja purustanud ka mantelkorsstna külje. Mantelkorsstna säilinud osas võib jälgida korstna ehituslikke iseärasusi. Mantelkorsstnate kohale on hoone ette ehitatud kaks eeskoda. Vaadeldavale hoonele tuleb leida sobiv funktsioon ja tasata da tingimata välisarhitektuur, kuna ta moodustab möisaansamblile läinnes möjuva piirde raskepärase madala massina. Ka selle hoone ehitusaja kohta võib öelda sinult seda, et ta on

¹⁷ ORKA, F 2218, nim.1, s.ü.51.

¹⁸ Kohalike elanike suusõnalistel andmetel.

19. sajandil ehitatud.

Möödunud sajandisse tuleb paigutada ka kunagise avara kasvuhoone ehitamine. Kasvuhoone esus pargi põljaosas ja selle eklektilikutes vormides tiibhooned ja põhjapoolne sein on tänini osaliselt säilinud.

Mõisa abihoonete ansamblisse kuulub veel üks möödunud sajandi lõpu ehitisi - endine viinavabrik, mis moodustab pargile põhjapoolse piirde. See hoone oli peale viinavabriku likvideerimist kuni viimase ajani kasutusel meiereina, praegu aga praktiliselt kasutamata. Üldiselt utilitaarse ja fassaadide osas avade ringiehitämise teel muudetud ehitise muudab ilmekaks kõrge neljatahuline raidkivist korsaten, mille hoolikalt ehitatud obeliskilaadse ülaosa lõpetab raidkivist mitmeastmeline karniis.

Peale nimetatud hoonete on ehitatud pargi lääneossa individuaalmaju, mis möissäensamblisse ei kuulu ja pargi terviklikkust sinult lõhuvad. Park on üldiselt korras vahetult härrastemaja lähemas ümbruses. Äärealadel on park vähem hooldatud.

Härrastemaja ajalugu on varasemate sajandite osas senini lähendamata. Praeguseni ei ole teada, kus esus hoone, mida kasutati uue härrastemaja valmimiseni 18.saj. lõpul. Ei arhivaalide ega kirjanduse uurimine pole selles osas senini selgust toonud.

Mingi perioodi eksisteeris elamuna linnus. Linnuse rajamise aeg on veel aga selguseteta. Töenäoliselt võib selle rajamise paigutada veel sellesse aega, kui möis kuulus Bremenite perekonnale. Seda oletust peaks toetama asjaolu, et möis oli selle perekonna käes paarisaja aasta väljal ja on üsna loomulik, et nii pikka ajavahemiku jooksul mingi keskas pidi möi-

sas kujunema. Algul võis see olla puithoones tusega, mis hiljem ajapikku kiviehitistega asendati. Kuna linnusevaremete väliuurimine on praktiliselt tegemata, siis on raske midagi täpsemat tema põhiplaan ja suuruse kohta öelda. Linnus on olnud ilmselt kellerdamate, sest nende rajamise segas maapinnani ulatuv paas. Praeguseni säilinud nn. keldriruumid moodustavad praktiliselt varingulasundi all oleva esimese korruse. Linnuse põhiplaan tundub olevat nelinurkne mille lounakülje moodustas ilmselt elamu, sellega on idas liitunud tornilaadne ehitus. Viimase ehituse idaseina on hiljem sissemurtud avasse paigutatud teravkaarne portaal. Selle kõrvale jääb varasem segmentkaarne ava, mille lounakülg on uue portaalisaava sissemurdmisel purustatud. Interjöoris on säilinud völv, niisse ja kamina osi. Torni ülaosa on tugevasti kannatanud ja varasematel fotodel praeguse portali kohal olnud teine analoogne on juba varisenud. Nii üks kui teine portaal tundub olevat möödunud sajandi lisandid varemeile.

Sellest hoonest jääb põhja poole nelinurkne piklik hoov, mis oli ümbritsetud müüriga, nagu võib oletada pinnases säilinud jälgede järgi. Hoovi põhjaküljel, sellie keskosas, paikneb poolelumär tornilaadne, praegu ühekordne ehitus idaküljel oleva ukse või väravaavaga. Selle raidportaal on ühesegne ehitusega - ehitamisel müüri laotud. Interjöoris on ukseniiss avara segmentkaarega sillatud - tüüpiline kõigile meie gooti stiilis ukseavadele. Portali piitadesse jäävad avad palkriivi jaoks. Siseseintes on seina välispinnale suunduvaid ahenevaid niisse, mis lõpevad erikujuliste - meil se nini tundmatu vormistusega laskeavadega. Selle hoone lounaküljel asub teine teravkaarne portaal, praegu ulatuslikult

kinni müüritud, mille kaudu pääses hoovi. Jääb mulje, et see poolümar hoone on kunagine värvavaehitus, milles pähkinenud värvavägi sai kaitsta ka hoovimüürilt. Kaitseprintsiip on sama, mida oli rakendatud Tartus Jakobi või Viljandis Riia värvavate juures.¹⁹

Kõik need oletused vajavad aga veel kinnitemist väljuurimistega. Samuti võib juhuslikult leida mõnest arhiivist materjali, mis valgustab Vääna linnuse ajalugu. Senini ei ole mingeid arhiiviametmeid ilmnened ja varemmas meie linnuseääd käsitlevas kirjanduses ei ole Vääna selle töttu ka linnusena käsitlemist leidnud.

Teadsa ei ole ka linnuse varemeisse jäiimise aeg ja põhjus. Selguse tu on ka see, kas praegusele härrastemajale on eelnened veel mingi elamu. See tundub olevat kaunis töenäoline, sest nii Bickerid kui ka Stackelbergid näived olevat elanud möisas ka enne praeguse härrastemaja valmimist. Väheusutav on aga oletus, et linnus oli elamiseks kasutatav 18. saj. lõpuni - ehitis on praegu selleks liialt lagunenud.

Küll võidi aga linnust kesutada uue hoone ehitamisel kie-pärase kivimurruna.

Möissansamblit organiseeriv ehitus - härrastemaja - asub väikesel seljandikul pargi keskoses risti pargi põhjalounasuunalise pikiteljega. Kuna hoone ehituslugu käsitlevaid arhivaale ei ole õnnestunud leida, siis tuleb piirduva kirjanduses leiduva teatega, et ehitust alustati 1784.a.²⁰ Härrastemaja olevat projekteerinud itaaliast päritinev arhitekt.

¹⁹ Eesti arhitektuuri ajalugu. Tallinn 1965, tahvel IV.

²⁰ Stavenhagen, lk.3.

Suhteliselt madal ja pikk hoone on nii masside üles-
ehituselt, fasszaadilahenduselt kui ka algsest plaanilahen-
duselt barokne.

Nimetatud stiilile viitab hoone masside kolmessaline
kompositsioon. Jääb mulje, et rotundid on algsest olnud
vabalt seisvad ehitused. See oletus tugineb Stavenhageni
1866.a. pärinevale härrastemaja vaatele ja paiksetele vaat-
lustele. Praegu olemasolevad värvavaavaga galeriid katavad
nii rotundide kui keskkorpuse seintel kinni pilestreid ja
karniise, mis välisarhitektuuri detailidena on nüüd jälgiti-
tavad galeriide sees. Seega peaksid need hooneosad kas ter-
viklikult või osaliselt olema suhteliselt hiliseks lisan-
diks hoone arhitektuurile. Galeriid erinevad ka fasszaadi-
kompositsioonilt ülejäänud hooneosadest - esimese korruse
värvavaavasid flankeerivad paarisplastrid, mida me mujal
hoone juures ei kohta, sama erandlik on ja lühikene lai pi-
laster läbisöidu II korrusel. Galeriid võidi ehitada ka nii,
et algul ehitati värvavaavaga I korrus ja mingil järgneval
ümberehitusel selle II korrus, mis algsest võis olla kahelt
külgelt avatud. Avad täideti hiljem pörändani ulatuva kolme-
osalise aknaga.

Kui arvestada eespoolmainitud Stavenhageni gravüüriga,
siis võis II korruse pealeehitamine toimuda alles 19.saj. II
poolel. Tuleb aga arvestada seda, et tsolistel gravüüridel
edasi antud motiivi vastevus kujutatuge on alati suhteline.

Võrreldes rotundide ja peakorpuse fasszaadide vormistust,
torkab silma, et rotundide fasszaadid on lihtsamad ja monu-
mentalsed. Kuppelhoone mõjub köigis detailides läbimöel-
dud tervikuna. Selle arhitektuurne lahendus meenutab mõneti
barokk-kiriku te kupleid. Rotundi kahekorruselisust ei ole

rõhutatud, selle esimest korrust, õieti soklikorrust markeerivad vaid segmentkaarsed petikud. Seinapinda elustab laiade pilastrite ja peakorruse kõrgete kaarakende rütm. Pilaster algab madalalt soklilt peaegu maapinnalt ja ulatub ilma katkestuseta katusekarniisi profileeringut jälgides kuni räästani. Katusekarniis koosneb kahest profileeringuga vööst, üks neist asub vahetult räästa all, kuna teine asub mõnikümmend sentimeetrit madalamal. Karniisi profileering on lihtne, koosnedes põhiliselt täisnurksetest vertikaalsuunas eenduvatest astmetest. Viimane vahetult räästa all olev asete on ümardatud. Samal põhimõttel on üles ehitatud ka peahoone karniisid. Rotundi katab kuppelkatus, mida kroonib lantern. Rotund oma rangete vormidega on oma ilmelt lühedane klassitsismile. Tundub, et mölemad rotandid on ehitatud peale peahoone valmimist kusagil 1800. aasta paiku. Sellega oleks seletatav nende arhitektuurivormide erinevus keskkorpusest, samuti suurem lähedus klassitsismile. Rotandid on ilmselt kohe ehitatud kuppelkatus tega ja selle vorm näib elevat piisinud tänapäevani. Kuna senini ei ole önnestunud leida hoone ehitusloo kohta mingeid lähemaid andmeid, siis puudub ka kontrollivõimalus hoone arhitektuuris toimunud muudatus te osas.

Kõige lähedasem barokkarhitektuurile fassaadi ülesehituselt on hoone keskkorpus. See pikk ehitus on oma algsest ilmest mõndagi kaotanud. Hoone fasseadil on raske vahekarniisiga röhutatult esile toodud ehituse jagunemine madalaks sokli ja esinduslikuks peakorruseks. Hoone külaltki monotoonset fassaadi on liigendatud peakorruse osas saledate pilastrite ja poolsammas te (keskosas ja nurkadell) paigutamisega vahel-

duvas rütmis akendega. See motiiv jätkub ka soklikorruse osas, kus ta korruse majapidamisfunktsiooni arvestades on lihtsam ja jõulisem ning moodustab peakorruse saledale pilastrile negu postamendilaadse aluse.

Madal soklikorrus algab muust seinapinnast eenduva astme-liselt lõppeva sokliga. Olgu tähendatud, et köik profileeringuga või eenduvad detailid hoonel on raidkivist, ka sokli katte. Sokli poolsambad on hoone nurkadel ja fassaadi keskosas rusteeritud. Krohvrustikas on vormistatud ka nendevaheline seinapind, keskosas küll vaid keskmise poolsamba paari valhelises osas. Soklikorruse aknad on umbes poole madalamad peakorruse aknatest ja olnud algsest tiheda 16-ruudulise raamijaotusega. See jaotus on hoone lõunaküljel asendatud 4-ruudulisega. Hoone põhjaküljel on toimunud suurem ümberehitus. Algne trepp, mis oli ehitatud peassisepääl suise paviljoni kahele küljele, on hiljem asendatud pandustega. Nende ehitatXXXX misel on hoone põhjakülg suures üdatuses mae tud pinnasesse, mis on ~~sok~~likorruse ruumide liigniiskuse põhjuseks. Saalikorruse aknad on põhjaküljel erinevalt körguselt suletud ja loomulikult on akende algne raamijaotus kaduma läinud. Põhimõtteliselt on aga sealgi ka ümberehituse käigus püütud jälgida tihedat raamijaotust. Ümberehitus peaks olema suhteliselt hilina - arvatesasti 19. sajandi II poolest. Peassisepääl suise paviljoni soklikorrusel on selgelt loetav panduste tugimüür - algne osa oli toestatud tahutud kividest tugimüüriga. Kuna see löik on lühike, siis võis see ainult trepi tugimüür olla. Juurdeehitatud osa on aga õhukesest tahumata paeplaatidest laotud.

Peassisepääl suise paviljoni soklikorrusel asub tsent-

raalselt uks ja selle külgedel kaarnisid. Kõik on teostatud raidkivist, praegu aga tugevasti lagunenud. Nissé on kunagi kasutatud arvatavasti skulptuuride paigutamiseks. Peale selle sissepääsu on ka hoone otses algsed sissepääsud soklikorruusele, kõik lõunaküljel olevad uksed on arvatavasti käesoleval sajandil sisse murtud, kui soklikorruse sellesse osasse ehitati korterid.

Peakorrus algab vahekarniisilt ja lõpeb kaheosalise katusekarniisiga. Hoone pikikülje nurkadel on madalad abitult möjuvad kolmnurkfrontoonid. Muus osas on katuseäär sirge. Hoonet katab ehituse pikkusega vörreldes madal kelpkatus.

Algselt oli hoone katusterrassi või väga madala katusega, mis oli äärilstatud (kirjanduse andmeil) skulptuuridega.²¹ Skulptuurid võisid paikneda fassaadilolevate ümarsammaste kohal, kuna muu osa võis olla balustraadimotiiviga. Täpseid andmeid selles osas senini leida ei ole õnnestunud. Skulptuuride looja olevat olnud hoonet projekteerinud arhitekt. Nende kunstiväärtusest annavad mingi ettekujutuse hoonel senini säilinud skulpturaalsed detailid. Neist kõige silmapaisuvad on lõunakülje peakorruse kahe külgrödu konsoolid. Liivakivist konsoolid on kujundatud inimfiguurina, mille abitu tönts modelleering ei jäta mingit kahtlust autorit dilettantlikest skulptuuri alal. Arvata võib, et katust ääristanud vabaplastika oli sama tagasihoidliku väärtusega. Peasissepääsu paviljoni fassaadil olevad maskid on oma asendi tõttu raskesti vaadeldavad. Kuid võib arvata, et nad oma kunstiväärtuselt konsoole ei ületa.

²¹ Steckelberg, v.N., lk.9

Stavenhagen, lk. 3.

17

Hoone kunagis test dekooridetailidest ei ole palju midagi säilinud - vaid põhjafassaadi idaosas oleva kolmnurkfron-tooni all on säilinud akna kohal medaljonimotiiv. Mölemi korruse akendel ja kögil muudel avadel on seinapinnal sirge krohvraamistus.

Kui hoone Eöunafassaadi külgrödud on köigis detailides praeguseni säilinud, siis hoone tsentraalse, kaarakendega osa on olnud suur sammas tükke toetunud rödu on jäätult hävinud. Sellest on säilinud ainult maapealne paeplaatidest platvorm. Rödu oli möödunud sajandi keskpaiku neljale sambale toetuv kogu hoone kaarakendega keskosa hearav katustatud ehitis. (olles selles mõttes sarnane selle sajandi alguseni säilinud Kadrioru lossi rödu vormistusega). Käesolevaks ~~XXV~~ sajandiks oli sellest rödust säilinud vaid keskosa, millele avanes peakorruse uks. Rödu valatud võremotiivi esineb mitmel pool Tallinnas (Narva mnt. 45, Uus t. 2/^Vana-Viru 11) ja ka mujal (Helsingi Ülikooli vestibüülis jne.). Rödu tuleks restaureerida algses mahus - kogu hoone keskosa hearava neljale raidkivisambale toetuva ehitisena. Selle rödu võremotiivi on soovitav kesutada ka peasissepäälse paviljoni balustrasdil. Röduvõre ei kuulu oma motiivistikult barokk-kunsti valdkonda, see on paigutatud hoonele ilmselt 19.saj. I poolel. See võis toimuda koos hoone madala katuse asendamisega prae-guse kelpkatusega. Kirjanduse andmeil võiks selle sündmuse paigutada 18./19.saj. vahetusse või 19.saj. algusesesse. Sellest ajast võib pärineda ka klassitsistlik välisuks peassisepääsul.

Kokkuvõtteks võib öelda, et hoone fassaadide liigendus on barokne, olles selles osas mõneti sarnane Peterburi suurte barokklosside, aga ka Eesti baroksete mõisahoone tegu (Saare jt.)

Fassaadid on dekoori pisidetsilid enamuses kaotanud, samuti on toiminud algset lahendust moonutavaid ümber- ja juurdeehitusi. Köigi detailide osas ei ole fassaadide restaureerimine praegu alusandmete nappuse töttu möeldav.

Vasteloodes hoone põhiplasani, torkab silma, et hoone on väid osaliselt kellerdatud. Kelder leidub umbes 15 m pikku-
selt keskkorpuse lääneosa all ja kellerdatud on ka idapool-
ne rotund. Keldriruumide nii väike ulatus on seletatav jälle-
gi maapinnani ulatuvate paekihtidega, millesse kogu hoone
alust haarava keldri rajamine oleks olnud töömahukas ja ae-
ganõudev. Keldrid on paekivist seintega. Seinad on krohvi-
mata, korralikult laotud müritisega. Ruumide völvid on tel-
listest, väid keldrite põhjaosas esinab lõigut paekivist
võlve. Võlvitüübiks on silindervölv, kuid kohati esineb oma-
pärast ^{id} kontsentrilise laoga väikesi kuppelvõlve. Tundub, et
vähemalt osas ruumides on völvid seinte suhtes sekundaarsed
(avar keldriruum lounaküljel, mille silindervölvide süsteem
toetub ruumi sees olevatele seinapiilaritele). Keldrite piki-
teljel olevas vaheseinas leidub väikesi segmentkaarega nisse
(ca 50x50 cm), mis meenutavad ahjusuid. Nende laest algab löör.
Ühtlasi on härrastemaja keskkorpuse lääneosa keldris praegu
ruume, kuhu ei pääse. Kohalikud elanikud väidavad, et nii
need nised kui ka suletud ruumid olevat moodustanud omal
ajal hoone küttesiusteemi. Nimelt köetud ruume seintes olevate
soojaõhu lööride abil. Seega oleks siis tegemist Vana-Roomas
eksisteerinud hüpoaus tsüsteemi hilise näitega. Arvestades
arhitekti itsalia päritolu võiks seda isegi uskuda. Üldiselt
tundub see asi aga kaunis fantastilisena ja nõusab kapitaal-
remondi käigus lähemat kontrollimist. Mõnda ruumi võidi töesti
nii kütta, aga vaevalt suudeti kogu 54 m pikkust peakorput

soojendada ühe keldri lääneseina ääres oleva ahjuga. Keldrisse pääseb läänepoolse galerii I korruselt, lisaks sellele on aga keldri kahes põhjapoolses ruumis laevölv läbi muritud ja ruumid kohaldatud nende kohal olevate körterite keldriteks. Need läbimurded on suhteliselt hilised ja tehtud 50.-60. aastail k.o. sajandil.

Kellerdatud on ka idapoolne rotund. Selle völv on samuti tellistest. Ruum on jaotatud mitme seinalöiguga, mis on ehitatud kuhagi rotundi teisel korrusel paiknenud köögi kollete ja korsnes toetamiseks. Ilmselt pärineb sellest ajast ka korrustevaheline trepisölm.

Hoone soklikorruse (I korruse) põhiplaan on, vaatamata hilisematele ümberehitustele, oma barokse olemuse säilitanud. Kunagi moodustasid selle korruse kaks rida anfilaadseid ruume. Ruumideread olid ühendatud ka omavahel läbi hoone keskteljel paiknevva vaheseina. Praegu on mitmed uksed likvideeritud nii anfilaadis kui keskteljel. Hoone ostsates paiknevad sümmeetriselt trepikojad. Nendest pääses soklikorruse ruumidesse ja treppide kaudu ka peakorrusele (II korrusele) ning pööningule. Lisaks nendele sissepääsudele oli veel üks eeskoda hoone keskosas peassissepääsu (peakorruse sissepääs) all. Soklikorruse ruumide otsstarvet ei ole önnestunud selgitada. Tuleb aga arvestada, et see madal, silindervölvide ja ulatuslikult kivipörandatega korrus oli seotud majapidamisega. Siin võisid esuda möisateenijate peretoad, panipaidad, aga arvatavasti ka köök, kuigi seda ruumi ei ole senini önnestunud identifitseerida. Võibolla tuleks seda otsida piirkonnast, kus praegu asub keerdtrepp. Praegu on selles piirkonnas vannituba ja arhiiviruum. Neist vannituba on kaht-

lemata hoone suhtes sekundaarne ruum. Muutus on toimunud 19. sajandil põhjapoolse ruumiderega funktsionis. Enamus neist ruumidest on siis muudetud sõidutee muldkehandi kuhjamisega hoone välisseina äärde pookkeldrikorruseks. Aja jooksul on need ruumid niiskunud ja praegu elamiseks mittekasutatavad. Nii lõunae- kui põhjapoolse poolses ruumidereas on algset plaanilahendust segavaid hilisemaid vaheseinu ja sisseehitatud ruume.

Varasemast sisekujundusest on soklikorruse sel säilinud uste profileeringuga piirdelaudu, tahveluksi, mille mahvliitel on nurgad konkaavse läikega. Läänepoolse trepikoja sise-trepi lihtne uks kuulub oma sepistatud karpluku ja hingedega hoone ehitamise algaegadesse. Varasemaid sepiisdetaille leidub ka sama trepikoja otsaseinas olevate penipaikade ustel. Samas leidub karrustevahelise trepi voluudiga balustraadiots, mis on kogu hoones ilmselt säilinud ehitusajast sinukese trepidetailina. Lihtsa vertikaalse laudise ja varasemast ajast sepishingedega on ka keskmise eeskoja (ruumide nr. 18 ja 19 vaheline) uks.

Soklikorruse aknad on olnud segmentkaarsed ja tiheda (16 ruutu) raamijaotusega. Taoline siseraam on säilinud ruumi nr. 30 akna ees, aga selgelt loetavad jäljed taolisest raamijaotusest on ühel ruumi nr. 3 välisekna poolel. Akende nurgaserud on lihtsa barokse kujundusega. Taolised nn. "tuvipeaga" nurkrauad olid levinud nii 18. kui 19. saj.²² Väinas on neid kasutatud ka neljaosalise raamijaotusega aken-de juures, mis pärinevad arvatavasti 19. sajandi lõpust.

²² Konsep, V. Dekoratiivne sepis Tallinna arhitektuuris XVI-XVIII sajandil. Tallinn 1971, lk. 79.

Akende impostid on kahte tüüpi - neis vanem, hoone ehitusajast pärinev, on konkaavsete pindadega (ruumi nr. 25 aknad), kuna hoone põhjaküljel on taolised välja vahetatud lihtsa ümardatud nurkadega neljakandilise imposti vastu.

Kokkuvõtteks võib öelda, et soklikorruse algne ruumi-situatsioon on ^{aga} üldiselt säilinud, just korruse põhjapoolset osa on ümberehitustega rohkem muudetud. Üksikute ümberehituste ajalise järjekorra aitab ehk selgitada hoone väliuurimine - kui see kunagi võimalikuks osutub.

Hoone peakorrus, mis avara ja valguskillasesa kerkib madala ning pimeda soklikorruse kohal, on tänapäevani põhiplaani barokile iseloomuliku vahekoridorideta anfilaadse ruumisituatsiooni säilitanud. Hoone läänetiivas kahe ruumi osas olev vahekoridor on hiline lisand, selle võib paigutada 19. sajandi II poolde. Näib, et sel perioodil on hoones toimunud mingi suurem remont. Mingit dokumentaalsiset alust selle väitmiseks ei ole, kuid kohapeal hoonega tutvudes selline mulje tekkis. Selle mulje tekitavad peakorruse uste piirdelaused ja pösetahveldis ning eeskoja tuulekoja vormistus. Nende juures kasutatus motiivid kuuluvasd eklektika valdkonda ja levisid meil 19. sajandi II poolel.

Võib oletada, et peale 19. sajandi keskpaiku toimunud pargi rajamist leidis aset mingi ajavahemiku järel ka hoone suurem siseremont. Sellesse seega peaks kuulumma vannitoos (ruum nr. 27) ja arhiiviruumi (ruum nr. 23), aga võibolla ka keerdtrepi rajamine ruumi nr. 59. Samal ajal rajati nähtavasti ka idapoolse rotundi II korrusele möisa köök (ruum nr. 70). Läänepoolses asus osaliselt kunstikogu.

Anfilaadsüssteemis on välja ehitatud nii põhja- kui lõunapoolne ruumiderida. Kõigi ruumide otsstarve ei ole selge, võib aga arvata, et ruumid nr. 52, 54, 58 ja 60 moodustasid omaegse pidulike vastuvõturuumide rea.

Ruumide kunagisest sisekujundusest on säilinud jälgi minimaalselt. Säilinud on enamus kolmeosalise tahveldisega tiibuksi, tahvlite nurgad on konveksse või konkaavse lõikega. Sellise kujundusega uksetüüp viitab nagu barokile, tuleb aga meeles pidada, et meil on täoline kujunduslaad olnud elujöiline kuni 19. sajandi lõpuni. Osas ruumides on säilinud profileeringuga seinakarniise (ruumid nr. 53, 55, ja 57). Reas ruumides on jälgi mahataotud karniisides. Ruumis nr. 54 on külgmiste akende aluslaudadel säilinud hammeskarniis. Toredaks lisandiks interjööridele on akende impostid, mille profileeringute, rippmotiivide ja põikpuu meandri ilu ei suuda isegi paks värvikiht täielikult rikkuda.

Niisuguseid üksikuid rudimente varasemast sisekujundusest võib veel mõnes ruumis leida. Üldiselt on aga pilt interjööride osas troostitu. Põhjuseid on siin mitu. Hoone interjöörid^s said kannatada juba I Maailmasõja järgsel perioodil, kui hoonet ajutiselt kasutas sõjavägi.²³ Hiljem on hoone aastakümneid olnud kooli kasutada. Kool kulutab aga teatavasti ruume väga intensiivselt. Kooliga seoses on ka osa ruume süssteemitilt kergete vaheseintega jaotatud (mõisa saal,)ruum nr. 58 jt.). Hoone rekonstrukrimise käigus tuleks ruumijao tuses juhuslikkust vältida ja vajalik ruumide tükeldamine viia nii läbi, et omaegsete silmapaist-

²³ ORKA, F 1552, nim.1, s.ü. 446.

vamate ruumide ruumivorm säiliks. Ilmselt on möeldav endise ruumijao tuse taastamine praeguse saali osas (ruumid nr. 59 ja 61).

Kokkuvõttes võib öelda, et peakorrus on algse ruumi-situatsiooni kahe anfilaadse ruumide reana täielikult säilitanud. Moonutavalt möjuvad mõningad hilisemad vaheseinad. Kaduma on läinud ka algne sisekujundus.

L Ö P P S Ö N A

Wääna möisa sajandi ke pikkuses ajaloos on veel palju meile tundmatut ja seda isegi meile suhteliselt lähedasesest möödanikust.

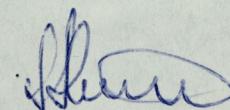
Möisaansambl li huvitavamaks hooneks on härrastema, mis vaatamata mõningatele moonutavatele ümberehitustele on nii ehitusmasside dünaamikas, fassaadikujunduses kui põhiplaanis barokklossidele omased jooned säilitanud. Selle hoone rekonstrueerimisel tuleb koolifunktsioon senisest paremini hoonesse sobitada. Selleks tuleb likvideerida hoones asuvad korterid ja nende arvel luua vajalikke klassi ning õppekabinette. Kuna anfilaadsüsteemi funktsioneerimine koolihoones ei ole möeldav, siis võib minna kitsaste vahekoridoride süsteemile üle, nagu seda peakorruse läänetiivas on tehtud. Hoone rekonstrueerimisel tuleks restaureerida praegu vineeriga kaetud varasemad tiibuksed, kui üks paremini säilinud elemente interjööris.

Fassaadidel korras tada olemasoleva kujundus karniisidest, pilastritest ja poolsammastest ning taastada soklikorruse tihe raamijaotus .

Soovitav on ka panduste likvideerimine, mis mõjuvad desorienteerivalt (hoone on nagu ühekordne) ja taastada trepid. Sellega muutuks kasutatuvaks ka soklikormuse põjakülg.

Mõisaansamblile ülejäänud hoonestus on varemeis või varemeisse jäätmas. Ka neile kaitse alla võetud hooneile tuleks leida sobiv funktsioon ning nende välisarhitektuur taastada.

Korrastatult kujuneks Vääna mõisa ansambel üheks huvitavamaks omaaegse maastikuarhitektuuri näidiseks Tallinna ümbruses.

S. Mäeväli

K A S U T A T U D K I R J A N D U S

Eesti arhitektuuri ajalugu. Tallinn 1965.

Johansen, P. Die Estlandliste des Liber Census Daniae.

Reval 1933.

Johansen, P. 35 Regesten und Urkunden zur Gütergeschichte Harrien-Wirlans (Harju-Virumaa) im 13. und 14. Jahrhundert. Õpetatud Eesti Seltsi Astaraamat, 1930. Tartu 1932.

Konsap, V. Dekoratiivne sepis Tallinna arhitektuuris XVI-XVIII sajandil. Tallinn 1971.

Land-Rolle des Ehstländischen Gouvernements. Reval 1818.

Ligi, H. Talupoegade koormised Eestis 13.sajandist 19.sajandi alguseni. Tallinn 1968.

Paucker, C.J. Ehstlands Landgüter und deren Besitzer zur Zeit der Schweden-Herrschaft. Reval 1877.

Stackelberg, v.N. Otto Magnus v. Stackelberg. Schilderungen seines Lebens und seiner Reise in Italien und Griechenland. Heidelberg 1882 (Stackelberg, v.N.)

Stackelberg, v.O.M. Genealogisches Handbuch der estländischen Ritterschaft. Görlitz 1929/31.

Stavenhagen, W.S. Album Baltischen Ansichten. Mitau 1866 (Stavenhagen)

Tamm, H. Pöhja-Eesti pargid. Tallinn 1972.

Ungern-Sternberg, v.P. Das Annotations-Protokoll des A^o 1716 für der Distrikt Harrien.

A R H I I V I M A T E R J A L I D

ORKA, F 58

RAKA, F 1862 F 2218

ILLUSTRATSIOONIDENIMEKIRI

1. Vääna mõis. Vaade härrastemaja lounaküljele,
W.S.Stavenhageni gravüür aastast 1866. F-15928.
2. Vaade regulaarse alleedevörguga pargiosale.
N-15914/2.
3. Talli ja lauda varemed pargi lääneosas.
N-15915/3.
4. Vaade töölistemajale idast. N-15916/3.
5. Vaade töölistemajale läänest. N-15914/1.
6. Kasvuhoone varemed pargi põhjaosas.
N-15914/3.
7. Endine viinaköök, vaade edelast. N-15917/1.
8. Tornilaadne ehitus linnusevaremete idaküljel.
N-15916/1.
9. Oletatav värvavaehitus linnusevaremete põhjaküljel.
N-15916/2.
10. Vaade härrastemajale edelas t. N-15915/2.
11. Vaade härrastemaja põhjafassaaadile. N-15917/2.

12. Parempoolse külgrödu parempoolne konsool. N-15918.
13. Parempoolse külgrödu vasakpoolne konsool. N-15915/1.
14. Vaade keskmisele röödile 1930-il aastail. N-15919.
15. Peasissepääl su soklikorruse vasakpoolse osa vormistus.
N-15920/2.
16. Panduse tugimüüri löik. N-15920/1.
17. Härras temaja peaeks. N-15921/1.
18. Läänepoolse rotundi laemaalingu löik, keskosa rosett.
N-15922/3.
19. Läänepoolse rotundi laemaalingu löik, vaade rosetist
kuni seina alguseni. N-15922/1.
20. Läänepoolse rotundi laemaalingu löik, maalitud
kassettide vormistus. N-15922/2.
21. Läänepoolse rotundi aknapõse maalingud. N-15923/3.
22. Läänepoolse trepikoja siseukse vaade soklikorruselt.
N-15924/1.
23. Sama ukse sisekülg. N-15924/2.
24. Plaathing uksel ruumis nr. 5. N-15925/2.

25. Trepibalus traadi ots läänepoolses trepikojas.

N-15925/3.

26. Peasissepääsu tuulekoja välisseina kujundus.

N-15925/1.

27. Detail sama tuulekoja välisseinalt. N-15921/3.

28. Peasissepääsu eeskoja keraamilistest plaatidest pöranda löik. N-15921/2.

29. Vaade ukse piirdelauale ruumis nr. 55. N-15923/1.

30. Uksepõse ülemise osa tahveldise löik ruumist nr. 53.

N-15926/1.

31. Peakorrusest kasutatud tiibukse üks pool ruumist nr. 61.

N-15926/2.

32. Laekarniisi fragment ruumist nr. 55. N-15926/3.

33. Peakorruse akna üldvaade ruumis nr. 59. N-15924/3.

34. Sama akna detail, imposti ja pöikpuu ühenduskoha võrmistus. N-15927/1.

35. Sama akna imposti löik. N-15927/3.

36. Sama akna imposti pöikpuu löik. N-15927/2.

37. Aknalaua hammaskarniisi lõik ruumist nr. 54.

N-15923/2.

NB! Köik fotod ja reproduktsioonid on teinud

R.Valdre 1975.a.

I Härrastemaja lõunafassadi joonis 1:100.

II Härrastemaja soklikorruse plaan 1:100.

III Härrastemaja peakorruse plaan 1:100.

31

2

32

3

34

5

R

39

10

40

11

42

13

43

14

44

15

45

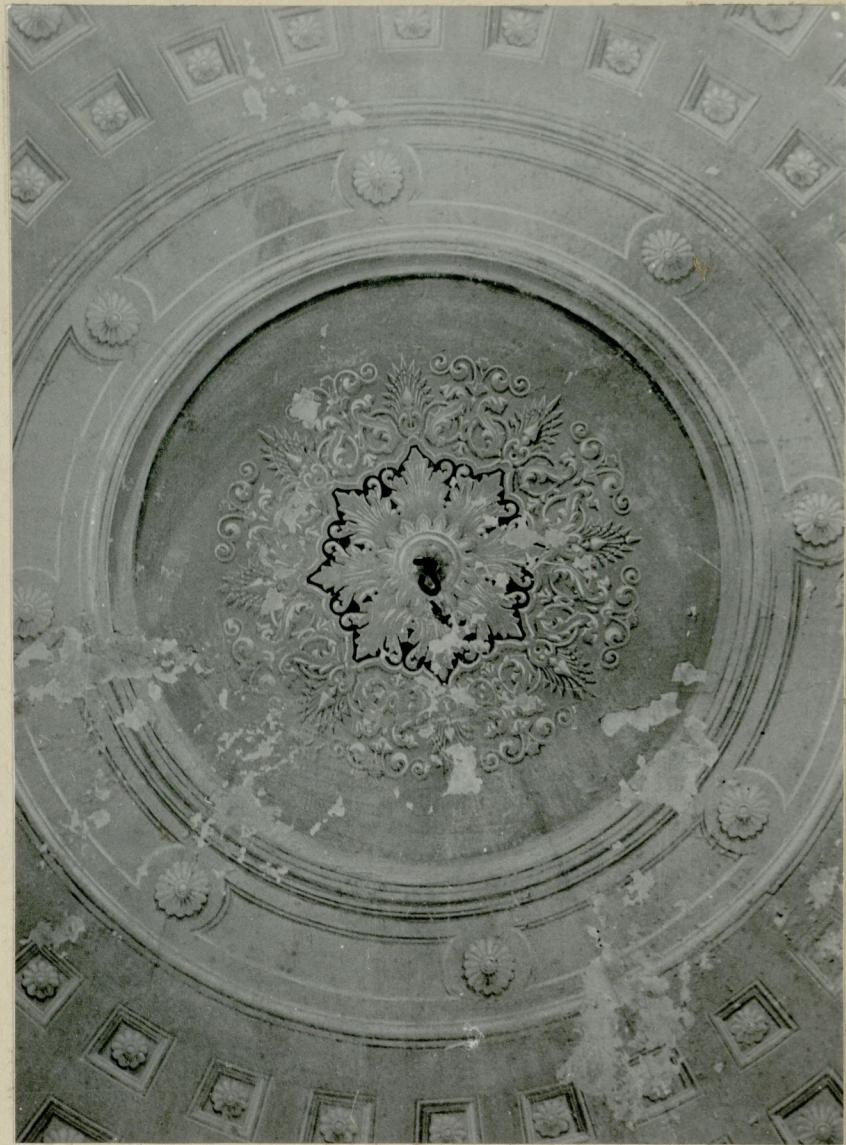

16

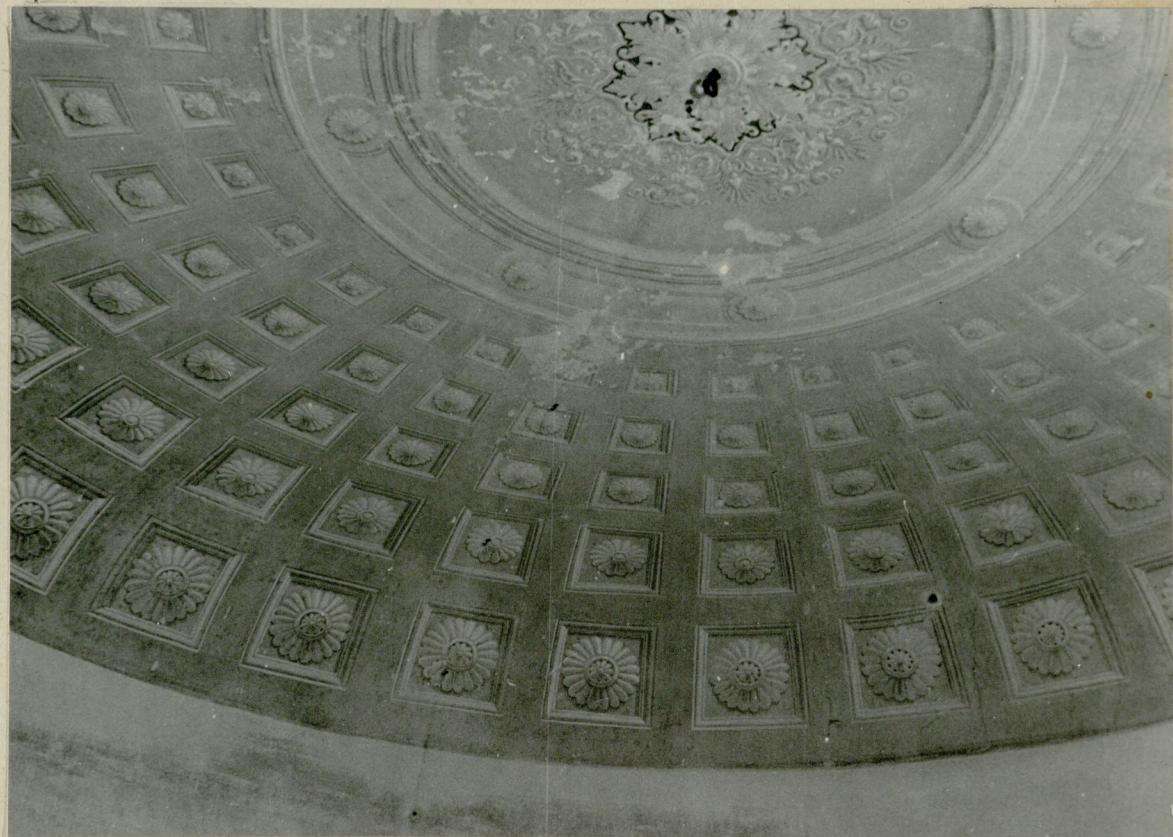
46

17

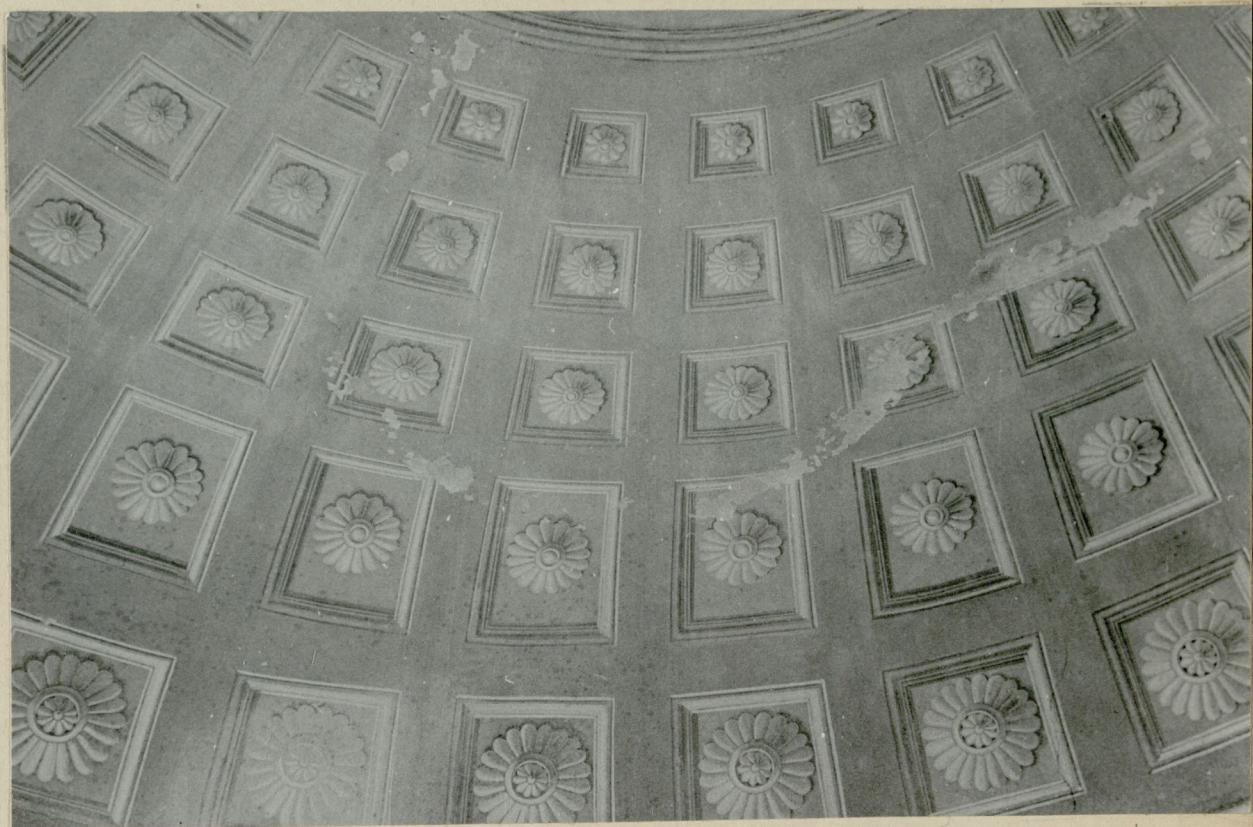

48

19

49

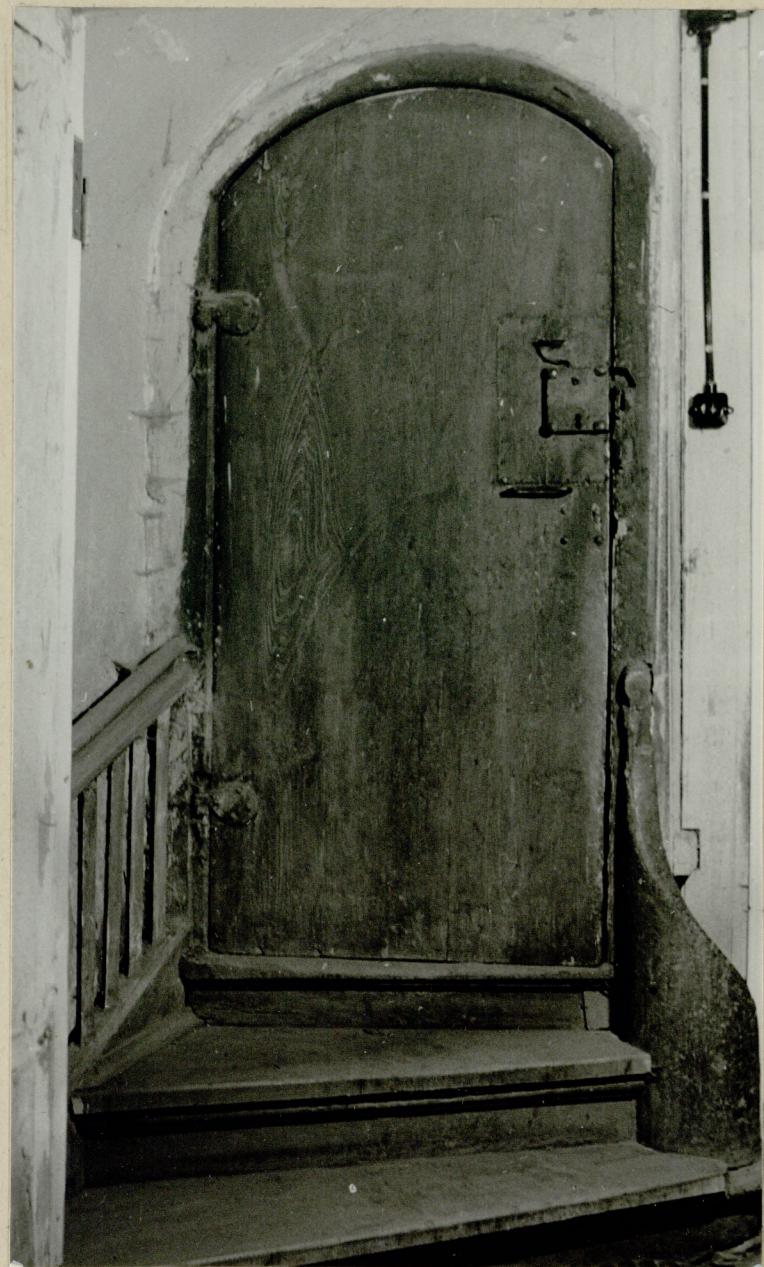

20

50

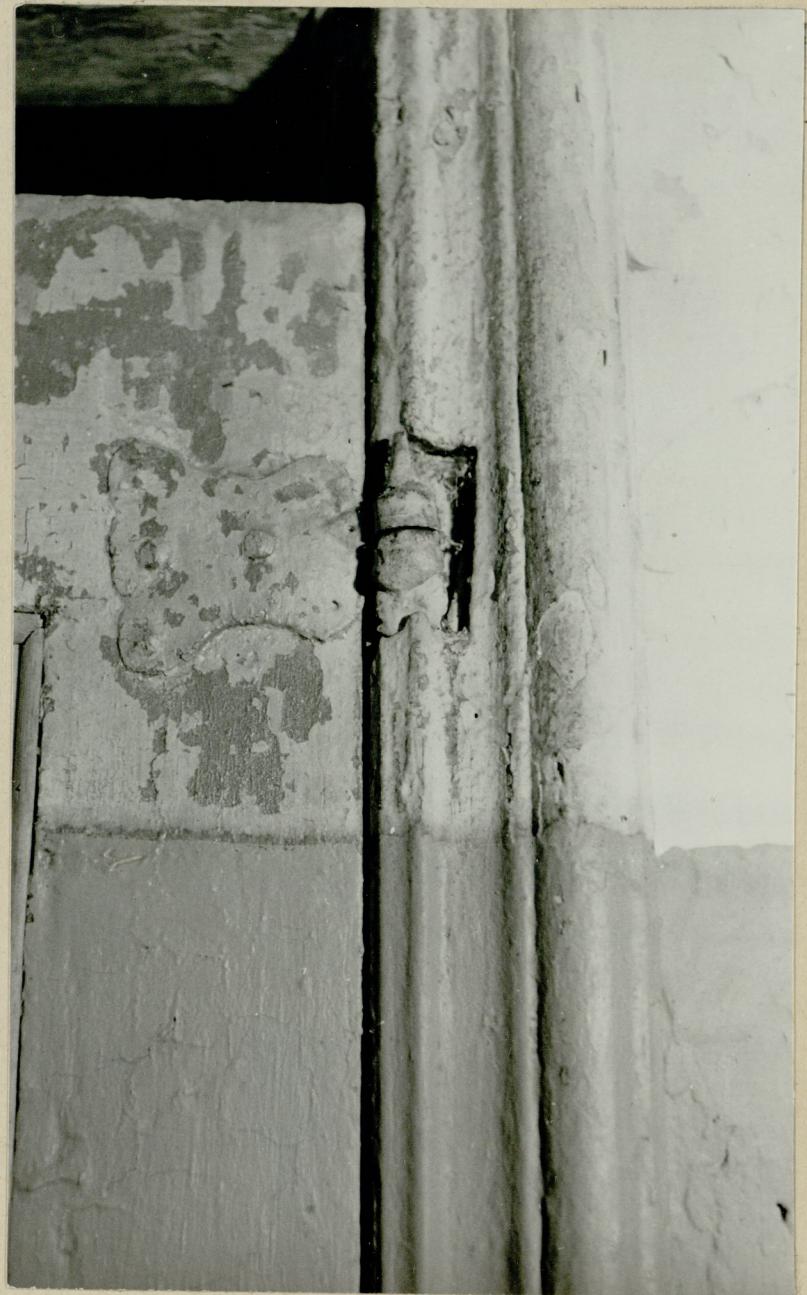
21

52

23

54

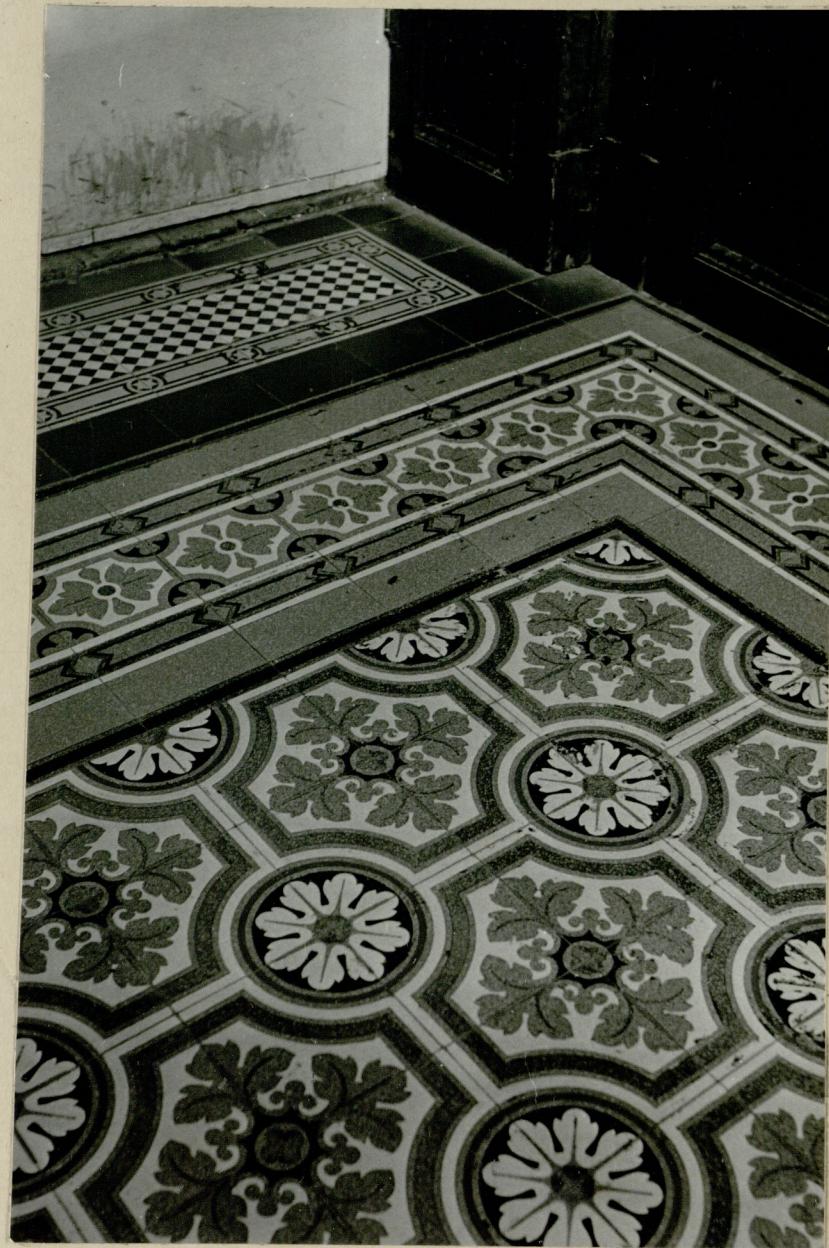

25

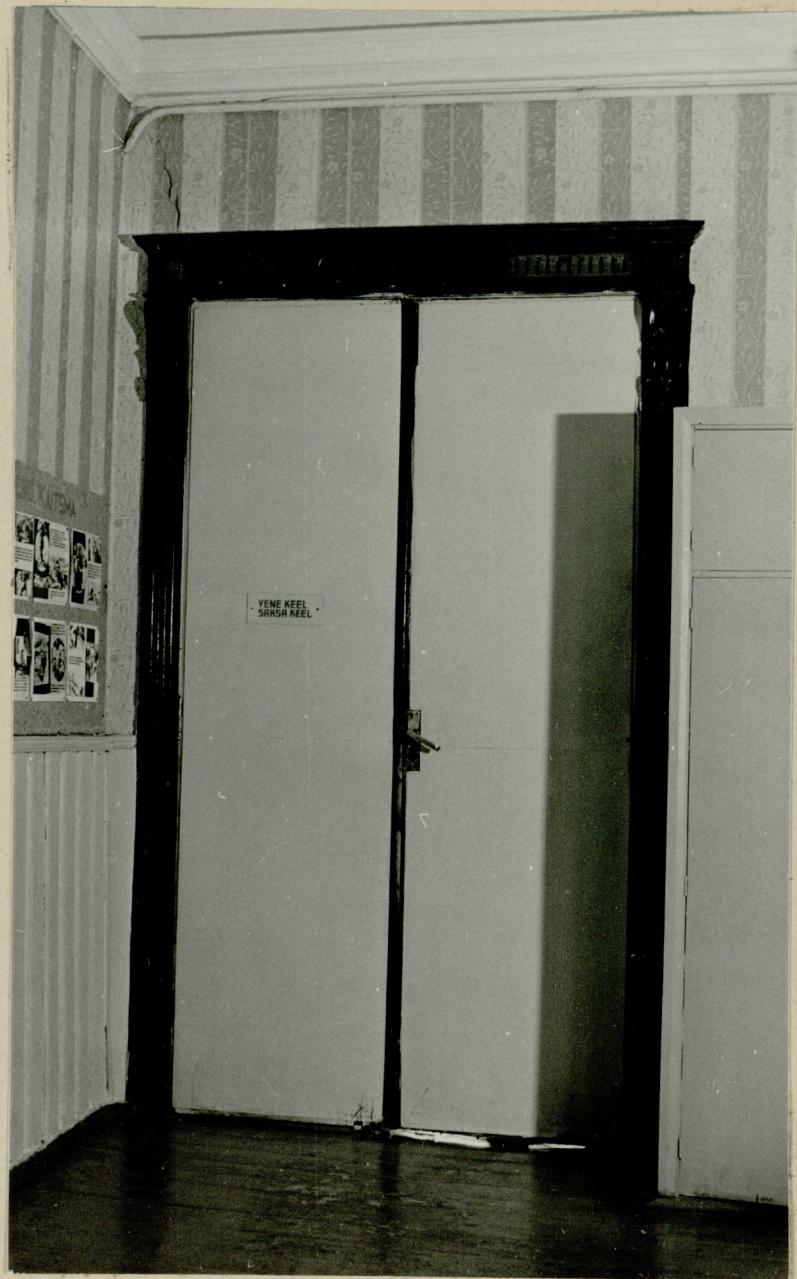

26

58

29

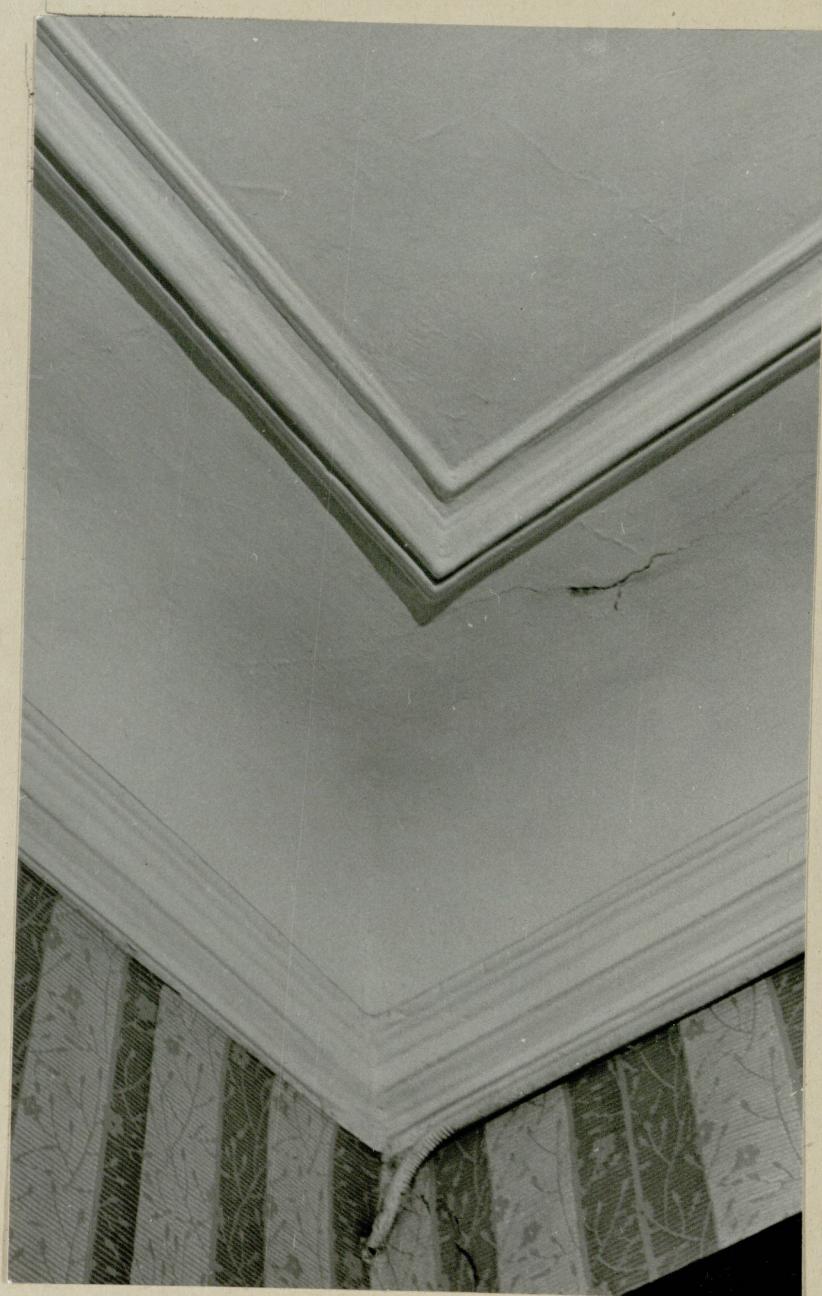

60

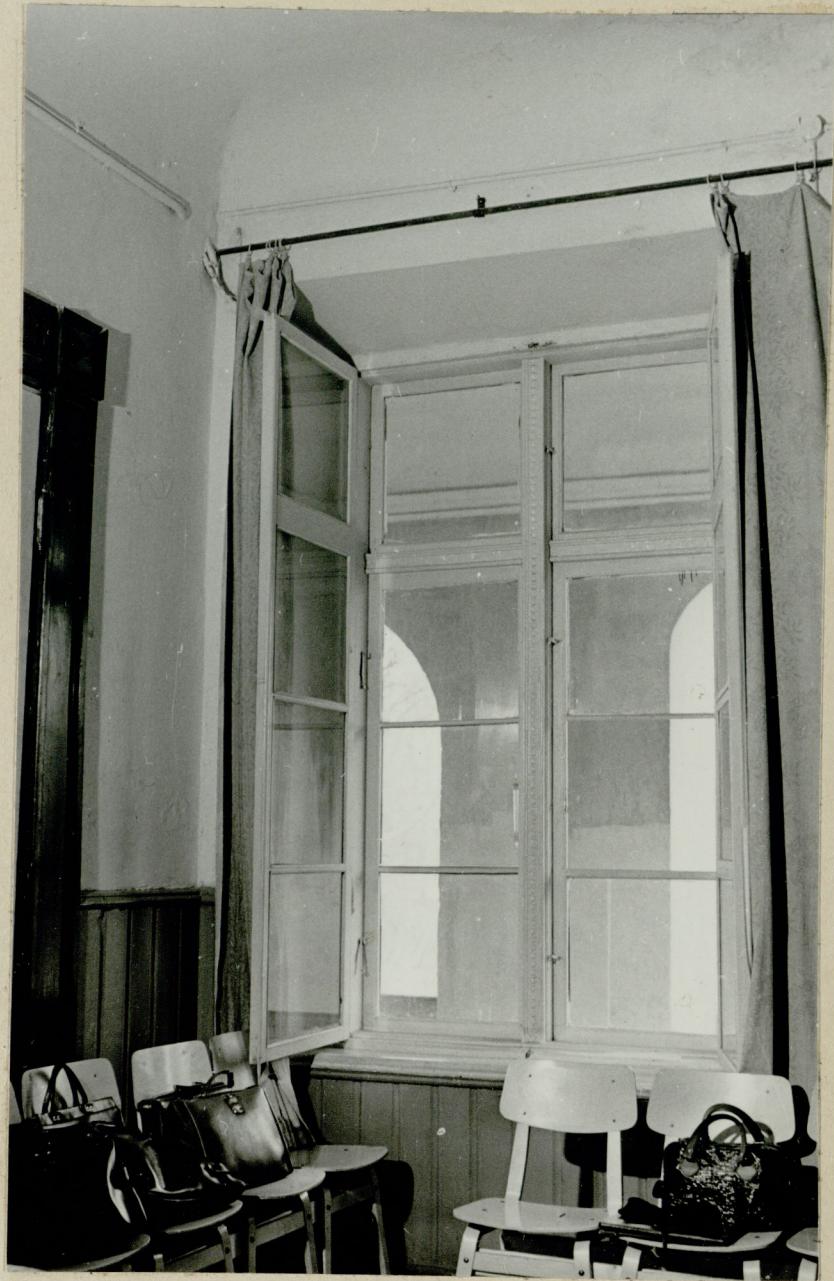
31

61

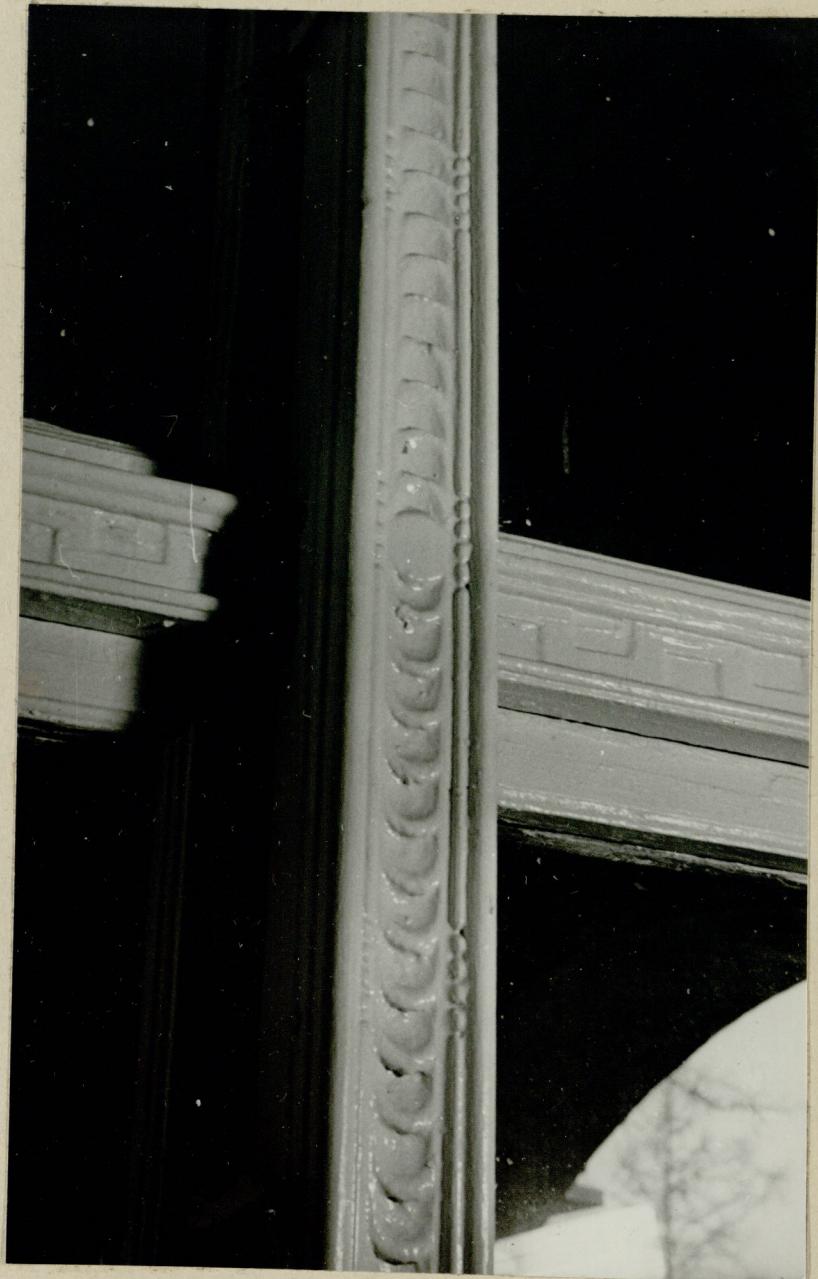
32

62

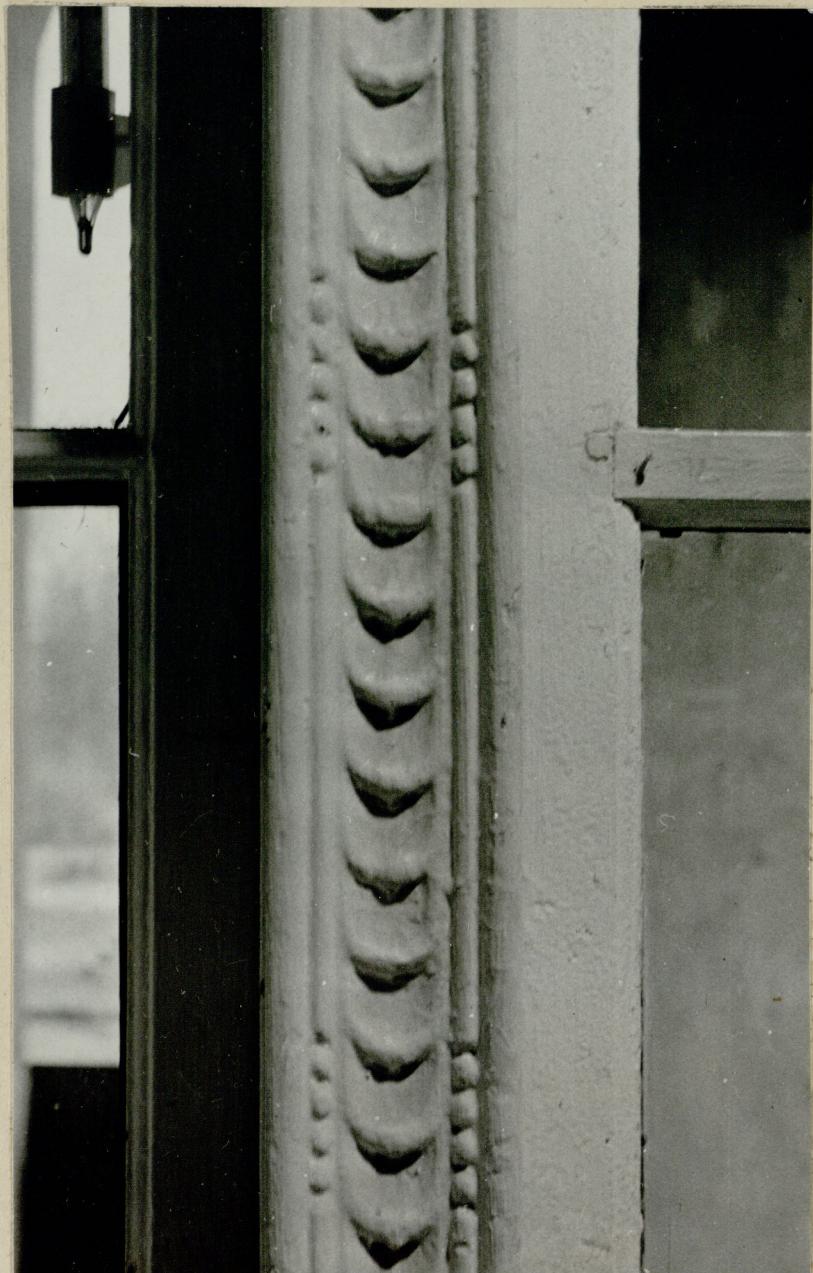
33

63

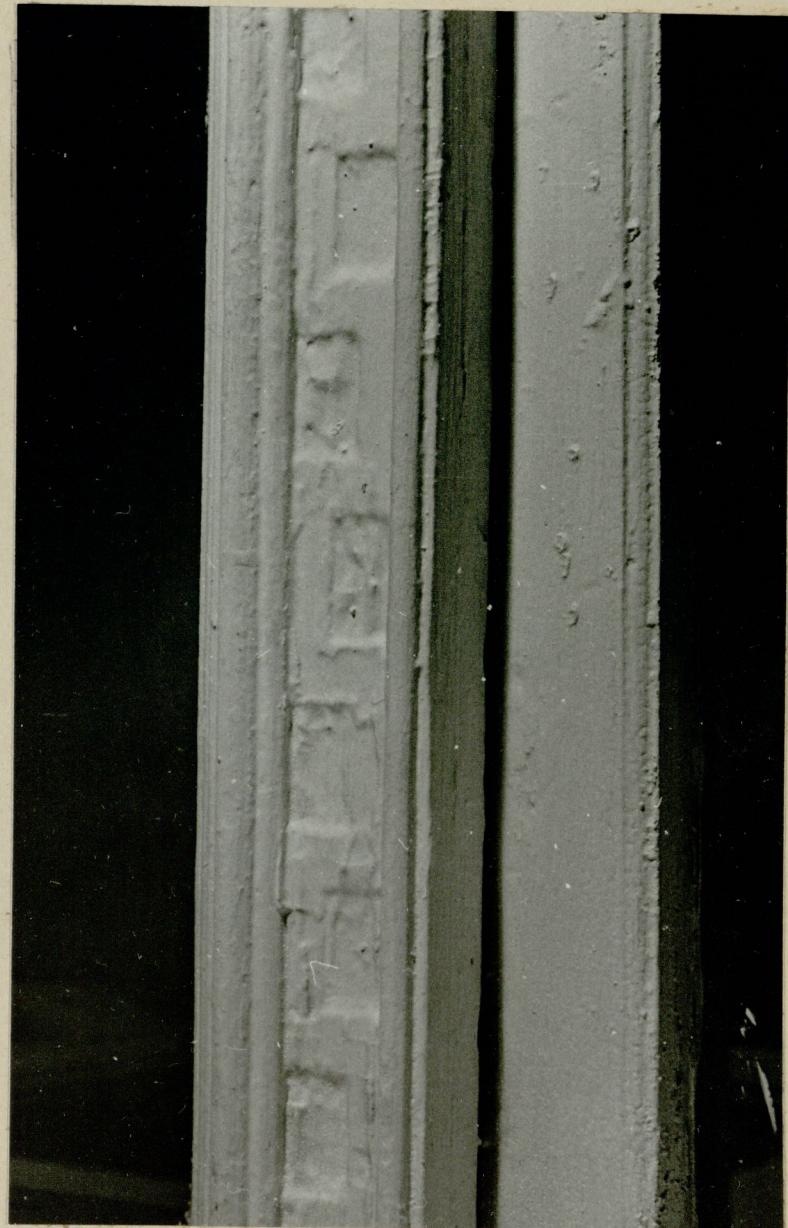
34

64

35

65

36

66

37